

Het recht op afstammings- gegevens

Belangen van kinderen stroken in een (groot) aantal gevallen niet met die van hun ouders. Op het gebied van de kennis omtrent eigen afstamming lopen de belangen soms zeer uiteen. Wanneer heeft een kind, ondanks het recht op privacy van de ouders, nu recht te weten van wie het afstamt? Op systematische wijze wordt het recht van kinderen op deze afstammingsinformatie besproken. Een groepsgebonden bespreking is noodzakelijk, aangezien er grote verschillen bestaan tussen bijvoorbeeld Valkenhorst-kinderen en KID-kinderen.

Geleidelijk aan zou er een omslag moeten plaatsvinden naar een algemeen recht op afstammingsgegevens, ook voor KID-kinderen. Het tweelokettensysteem is te beschouwen als een goede maar tijdelijke oplossing.

Wat niet weet, wat niet deert

Het recht op afstammingsgegevens is een vraagstuk dat pas sinds kort de verdiende aandacht krijgt. De oorzaak van de toegenomen aandacht ligt waarschijnlijk in de ontwikkeling van kunstmatige bevruchtingstechnieken, zoals kunstmatige donorinseminatie (KID) en in vitro fertilisatie met donoreicellen (IVFD). Door het gebruik van anonieme donoren weten veel kinderen niets omtrent hun eigenlijke afstamming. Voor hen is de vraag naar het recht op afstammingsgegevens daarom interessant. Daarnaast zijn er enkele klassieke groepen kinderen die niet geheel op de hoogte zijn van hun daadwerkelijke afstamming, zoals bijvoorbeeld adoptiekinderen.

Niet altijd willen of kunnen ouders aan de wens van het kind om de identiteit van de genetische ouder(s) te achterhalen, tegemoetkomen. Een kind zou daarentegen ook tegen de wil van de ouders in omtrent zijn afstamming voorgelicht kunnen worden. Dit betekent echter een inbreuk op het door artikel 10 GW, artikel 8 EVRM en artikel 17 BuPo-verdrag beschermd recht op privacy van de ouders. De vraag is nu of een kind ondanks deze inbreuk het recht heeft om afstammingsinformatie af te dwingen.

Hieronder zal ik op deze vraag ingaan. Daarbij is een groepsgebonden bespreking van het recht op afstammingsgegevens noodzakelijk, aangezien 'de stand van zaken' per groep verschilt. Achtereenvolgens zal ik het recht op afstammingsgegevens van de Valkenhorst-kinderen, KID-kinderen, adoptiekinderen en IVFD- en draagmoederkinderen bespreken. Tenslotte zal ik trachten een oplossing te geven voor eventuele knelpunten.

Valkenhorst-kinderen

De vraag naar het recht op afstammingsgegevens kreeg aanvankelijk aandacht door de gerechtelijke procedures rondom het inzagebeleid van het tehuis Valkenhorst te Breda. Daaruit zijn de zogenaamde arresten Valkenhorst I¹ en II² voortgekomen.

Dit tehuis, vroeger Moederheil geheten, werd in 1921 opgericht en gerund door religieuzen behorende tot een Rooms-Katholieke orde. Volgens de statuten was de doelstelling van Moederheil: 'het opleiden van Rooms-Katholieke meisjes en vrouwen tot vroedvrouwen en de zedelijke en maatschappelijke opheffing van gevallen vrouwen'. De moeder die – vaak onder druk van familie – hulp zocht bij het tehuis werd meteen na de bevalling van het kind gescheiden. Het enige wat de moeder nog restte was het prijsgeven van de naam van de vader, zodat het tehuis een bijdrage in de kosten van de opvoeding van het kind aan de verwekker kon vragen. De gegevens werden verzameld in dossiers en zijn tot nu toe bewaard gebleven door de stichting Valkenhorst. Dit lokt natuurlijk de nieuwsgierigheid van in Valkenhorst geboren kinderen uit.

1. Rechtbank Breda 20 juni 1989, NJ 1989, 726; Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796/RN 1992, 246 (m.n. Frieda van Vliet).

2. Rechtbank Breda 5 maart 1991, NJ 1991, 370; Hof 's-Hertogenbosch 25 november 1992, NJ 1993, 211; HR 15 april 1994, NJ 1994, 608/RN 1994, 430 (m.n. Nora Holtrust).

Valkenhorst I

In het arrest Valkenhorst I kwam het Hof te 's-Hertogenbosch tot de conclusie dat mevrouw Roovers, een 'Valkenhorst-kind' waarvan de moeder reeds was overleden zonder toestemming te hebben gegeven, toegang moest krijgen tot de dossiers. Het hof onderscheidde daarbij drie conflicterende belangen.³

Ten eerste het maatschappelijk belang van de hulpverlening door een instelling als Valkenhorst, gelegen in de vertrouwensfunctie. Volgens het hof viel echter niet aan te nemen dat tegenwoordig één vrouw zich nog zou laten weerhouden zich tegenover een instelling als Valkenhorst te wenden of om zich tegenover zo'n instelling vrijelijk te uiten wanneer zij zou weten dat Valkenhorst ca. 45 jaar na het overlijden van de moeder deze gegevens openbaart. Dit belang werd dus verder terzijde geschoven.

Ten tweede onderscheidde het hof het belang van de geregistreerden, zijnde de moeder en de verwekker van mevrouw Roovers, tot behoud van hun privacy. De belangen van de geregistreerden worden in beginsel beschermd door artikel 8 EVRM en artikel 17 BuPoverdrag. Gezien het overlijden van de moeder en het lange tijdsverloop werden hun belangen niet meegenomen in de belangenafweging.

Tenslotte wees het hof op het doorslaggevend belang van mevrouw Roovers bij het kennen van de identiteit van haar biologische ouders. Het hof doelt daarmee mijns inziens – behalve op het medisch belang (men denke aan opsporing en 'genezing' van erfelijke ziekten) – met name op het sociaal-psychologisch belang van kinderen om de identiteit van de biologische ouders te kennen. Feiten omtrent verwekking en geboorte vormen een onmisbare schakel in het identificatie- en individualisatieproces. Het belang van het kind bij inzage in de afstammingsgegevens heeft volgens het hof reeds erkenning gevonden in het door het Europese Hof op grond van artikel 8 EVRM gewezen Gaskin-arrest⁴ en in artikel 7 van het VN-kinderverdrag.⁵ De Nederlandse vertaling van artikel 7 van dit verdrag luidt:

'Het kind wordt onmiddellijk na de geboorte ingeschreven en heeft vanaf de geboorte het recht op een naam, het recht een nationaliteit te verwerven en, *zover mogelijk*, het recht zijn of haar ouders te kennen en door hen te worden verzorgd.'

In het Gaskin-arrest staat de vraag centraal of de Britse wees Gaskin inzage mag krijgen in een kindbeschermingsdossier. In dat dossier wordt zijn leven beschreven bij pleeggezinnen in het kader van de ondertoezichtstelling. In tegenstelling tot de Valkenhorst-arresten gaat het in dit arrest dus niet om inzage in de afstammingsgegevens. In het Gaskin-arrest oordeelde het Europese Hof dat toestemming voor inzage in een kindbeschermingsdossier niet afhankelijk mag worden gemaakt van een vetorecht van degenen die aan het dossier hebben bijgedragen. De Britse 'Local Authority Circular' uit 1983 bepaalde echter dat in vertrouwen gegeven informatie alleen toegankelijk mocht worden gemaakt met toestemming van degenen

die de informatie hadden verstrekt. Met een beroep op het feit, dat 'persons in the situation of the applicant (Gaskin) have a vital interest, protected by (article 8 of) the Convention, in receiving the information necessary to know and to understand their childhood and early development', oordeelde het Europese Hof dat een weigering van toestemming getoetst moet kunnen worden door een onafhankelijke instantie aan de hand van een individuele belangenafweging.

Daar de Engelse rechters in casu in navolging van de 'Local Authority Circular' slechts afgingen op de weigering van derden tot inzage in het dossier – zonder kennis te nemen van het betreffende dossier en het belang van de verzoeker mee te wegen – hadden de rechters volgens het Europese Hof artikel 8 EVRM geschonden.

Het Hof te 's-Hertogenbosch acht bovengenoemde zinsnede blijkens haar arrest ook relevant voor kinderen die inzage wensen in de gegevens omtrent de identiteit van de biologische ouders.

Valkenhorst II

In de zaak Valkenhorst II trachtten drie Valkenhorstkinderen voor de rechter inzage in de dossiers af te dwingen. De rechtbank oordeelde dat de rechter de belangenafweging alleen marginaal mag toetsen.⁶ Met deze algemene toetsing kende de rechtbank een groot belang toe aan de geheimhoudingsplicht van het tehuis Valkenhorst. Na deze ongunstige uitspraak voor de Valkenhorstkinderen was het inzagebeleid van het tehuis Valkenhorst echter aangepast aan het arrest Valkenhorst I. Twee van de Valkenhorstkinderen hoefden de procedure niet meer voort te zetten. Hun moeders waren immers reeds overleden. De moeder van mevrouw De Ruyter was echter wel nog in leven en zij weigerde haar toestemming tot inzage te verlenen. Mevrouw De Ruyter zette de procedure dan ook voort. Overeenkomstig het hof in Valkenhorst I oordeelde het hof in Valkenhorst II dat alle persoonlijke belangen en omstandigheden van de betrokkenen in de afweging betrokken moeten worden. Het hof oordeelde dat het belang van de privacy van de (nog in leven zijnde) moeder, in combinatie met het maatschappelijk belang⁷, in afwachting van een wettelijke regeling zwaarder moet worden geoordeeld dan het belang van mevrouw De Ruyter op inzage. Het maatschappelijk belang bestond volgens het hof hierin dat een ieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van het besprokene tot een hulpverleningsinstelling als Valkenhorst moet kunnen wenden. Daarbij moest volgens het hof in acht genomen worden dat tegemoetkoming aan de wens van het kind de kans vergroot dat toekomstige moeders uit angst aan het (geboren of nog ongeboren) kind schade toebrengen of zorg onthouden met mogelijk nog schadelijker gevolgen dan het gemis van afstammingsinformatie.

Mevrouw De Ruyter kon zich niet verenigen met deze beslissing en ging in cassatie bij de Hoge Raad. Dit cassatieberoep bleek succesvol te zijn. De Hoge Raad liet zich inspireren door de jurisprudentie van het Duit-

3. Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796, o.w. 4.2.

4. EHRM (plenum) 7 juli 1989, Série A, vol. 160, cons. 49; NJ 1991, 659.

5. Tractatenblad 1990, 046; Staatsblad 1994, 862.

6. Rechtbank Breda 5 maart 1991, NJ 1991, 370, o.w. 3-7.

7. Hof 's-Hertogenbosch 25 november 1992, NJ 1993, 211, o.w. 4.13 en 4.14/RN 1993, 339.

se Bundesverfassungsgericht⁸, daartoe aangezet door de conclusie van Advocaat-Generaal Koopmans. De Hoge Raad overwoog dat:

‘Het aan grondrechten als het recht op respect voor het privé leven, het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst en het recht op vrijheid van meningsuiting ten grondslag liggende algemene persoonlijkheidsrecht, omvat mede het recht om te weten van welke ouders men afstamt.’

Dit persoonlijkheidsrecht was volgens de Hoge Raad mede internationaal erkend blijkens artikel 7 van het VN-kinderverdrag.⁹

Evenals het hof was de Hoge Raad van mening dat het recht om te weten van wie men afstamt niet absoluut is. Dit recht moet wijken voor rechten en vrijheden van anderen wanneer deze in het gegeven geval zwaarder wegen. Volgens de Hoge Raad was de door het hof toegepaste belangenwaardering echter onjuist. Het hof zou teveel gewicht hebben toegekend aan het maatschappelijk belang, welke de Hoge Raad nauwelijks aanwezig achtte. In de afweging van het recht van het kind op afstammingsgegevens en het recht van de moeder op geheimhouding stelde de Hoge Raad een algemene onderlinge rangorde vast. Deze houdt in dat het recht van een meerderjarig kind om te weten door wie het is verwekt prevaleert boven het recht van de moeder op respect voor haar privéleven. Voor deze algemene onderlinge rangorde geeft de Hoge Raad twee redenen. De eerste reden is dat het recht op afstammingsgegevens van vitaal belang is voor het kind. Ten tweede overweegt de Hoge Raad dat de natuurlijke moeder in de regel medeverantwoordelijkheid draagt voor het bestaan van het kind.

Opvallend is dat de Hoge Raad in dit verband alleen spreekt over de verantwoordelijkheid van de natuurlijke moeder. Dit betekent mijns inziens niet dat een door gehuwde ouders afgestaan kind geen recht heeft om te weten wie zijn eigenlijke vader en moeder zijn. Waarschijnlijk heeft de Hoge Raad de situatie waarin een gehuwde vrouw afstand doet van een kind onbewust onbesproken gelaten. Hoewel dit geval zich sporadisch voordoet¹⁰, vind ik dat ook dit kind recht op afstammingsgegevens behoort te hebben.

Mededelingsplicht moeder (Valkenhorst III)

Indien de afstammingsinformatie niet bij een instantie geregistreerd staat, doet zich de vraag voor of de moeder verplicht kan worden tot het prijsgeven van de afstammingsinformatie. Deze vraag wordt positief beantwoord in een onlangs door de Hoge Raad gewezen arrest.¹¹ In dit arrest gaat het om een moeder die in 1945 als ongehuwde moeder in Moederheil een dochter ter wereld bracht en daarbij niet de identiteit van de biologische vader had prijsgegeven. De dochter, die inmiddels is erkend en gewettigd door de echtgenoot van de moeder, vordert bekendmaking van de identi-

teit van de biologische vader door de moeder. De Hoge Raad liet de beslissing van het hof in stand. Het hof oordeelde dat de rechtbank een juiste beslissing had gegeven door te oordelen dat de moeder de dochter de juiste naam alsmede het laatstbekende correspondentieadres en de nationaliteit van de verwekker ter beschikking dient te stellen. In de rechtbankprocedure deed de moeder een beroep op haar recht op privacy en liet ze in het midden of ze de gevraagde informatie kon verschaffen. Naar aanleiding van de uitspraak van de Hoge Raad in Valkenhorst II stelde de rechtbank dat de moeder, indien zij van mening is dat in haar geval niet kan worden gezegd dat zij medeverantwoordelijkheid draagt voor het bestaan van haar dochter, hiertoe de benodigde feiten moet stellen en, indien vereist, daarvan ook het bewijs moet leveren. De door de Hoge Raad in het arrest Valkenhorst II vastgestelde rangorde was namelijk gebaseerd op het vitaal belang van het kind bij het kennen van de identiteit van de biologische ouders en op de *in de regel* aanwezige medeverantwoordelijkheid van de moeder voor het bestaan van het kind. Nu de moeder in eerste aanleg heeft verkozen geen informatie omtrent haar eventuele medeverantwoordelijkheid te verschaffen, heeft de rechtbank volgens het hof terecht de onderlinge rangorde tussen het kind op privacy van de moeder en het recht van het kind op afstammingsgegevens in acht genomen.

Het hof mocht er verder volgens de Hoge Raad van uitgaan dat de aard van de feiten waarvan de dochter kennis wil nemen, meebrengt dat de moeder in staat is daarover informatie te verschaffen. De door de moeder tijdens het hoger beroep afgelegde verklaring dat ze destijds door onbekende personen was verkracht en daardoor niet op de hoogte is van de identiteit van de verwekker, mocht volgens de Hoge Raad door het hof – onder andere gezien de afwezigheid van een aangifte van verkrachting en de proceshouding van de moeder (de moeder deed geen bewijsaanbod) – onaanmerkelijk worden geacht. Een en ander zou niet stroken met bewijslast dat de moeder wél de gevraagde informatie kon verschaffen, op de dochter te leggen, die uiteraard van de betrokken feiten geen kennis draagt, aldus de Hoge Raad. Dientengevolge moet de moeder op bevel van de rechter de naam van de verwekker aan haar dochter beschikbaar stellen. Ik ben wel heel benieuwd hoe de dochter het nieuw verworven recht kan afdwingen.¹²

KID-kinderen

Sinds de invoering van kunstmatige donorinseminatie in 1948 houden spermabanken en klinieken vast aan instandhouding van de anonimiteit van de donor. De bewindslieden Hirsch Ballin en Simons wensten echter in het belang van het kind een einde te maken aan deze strikte instandhouding van de anonimiteit van de

8. BVerfG, Urteil v. 31.1.1989 – BvL 17/87, JZ 1989, o.w. C.II sub 2, p. 336.

9. HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, o.w. 3.2.=

10. Nora Holtrust, *Aan moeders knie, De juridische afstammingsrelatie tussen moeder en kind*, Ars Aequi Libri 1993, p. 191.

11. HR 3 januari 1997, RvdW 1997, 13 C.

12. Ik vind het jammer dat de Hoge Raad geen aandacht besteedt aan de vraag of de moeder die de informatie wél kan verschaffen deze ook moet verschaffen indien vaststaat dat ze verkracht is. Mijns

inziens heeft de ‘mede-verantwoordelijkheidstoets’ in geval van verkrachting geen kans van slagen, zodat deze moeder zeker niet gedwongen mag worden tot het verstrekken van afstammingsgegevens. Zie ook: noot Nora Holtrust bij HR 15 april 1994, NR 1994, 430, p. 20-21 en Caroline Forder, *Legal establishment of the parent-child relationship: constitutional principles in dutch, english and german law, having regard to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and other applicable international instruments*, 1995, p. 132.

donor. Een in opdracht van de bewindslieden door Slijper en Verhulst verricht vooronderzoek wees uit dat een onderzoek naar de gevolgen voor KID-kinderen van het niet hebben van toegang tot afstammingsgegevens mogelijk en zelfs wenselijk is.¹³ Ondanks deze conclusie werd het onderzoek niet afgewacht en werd in 1992 overgegaan tot indiening van het wetsvoorstel Donorgegevens kunstmatige inseminatie.¹⁴ De kern van het wetsvoorstel is het voornemen om een kind dat weet of vermoedt te zijn verwekt door middel van KID en de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, de mogelijkheid te geven om inzage te krijgen in de persoonsidentificerende gegevens welke geregistreerd staan bij de speciaal voor dit doel opgerichte Stichting donorgegevens kunstmatige inseminatie. In principe is hiervoor de schriftelijke toestemming van de donor nodig. Aan een weigering tot het verlenen van toestemming kan echter voorbij worden gegaan, indien na een afweging van de belangen van de verzoeker bij verstrekking van deze gegevens en die van de donor bij niet-verstrekking, alle omstandigheden in aanmerking genomen, de belangen van de verzoeker zo zwaar wegen dat verstrekking naar het oordeel van de Stichting niet achterwege dient te blijven.¹⁵

Het belang van het kind bij het kennen van de identiteit van de genetische ouders wordt door de meesten erkend. Het inzagerecht wordt door sommigen zelfs als een fundamenteel recht van een ieder gezien.¹⁶ Het recht dient het sociaal-psychologisch en medisch belang van het kind. Bovendien behoren de wensouders en de spermadonor de consequenties van hun keuze te dragen en niet het kind, dat buiten zijn wil in deze situatie is gebracht. Desondanks heeft dit wetsvoorstel met veel tegenstand te kampen. De behandeling van het wetsvoorstel ligt sinds 1994 stil in afwachting van onderzoek. Dit onderzoek zal echter vanwege de kosten en het tijdsbestek waarschijnlijk niet verricht worden.

Argumenten tegen het wetsvoorstel

Voor de regering zijn zowel de arresten Gaskin en Valkenhorst als artikel 7 van het VN-kinderverdrag een belangrijke aanleiding geweest tot indiening van het onderhavige wetsvoorstel.¹⁷

Met betrekking tot het Gaskin-arrest wijzen tegenstanders echter op de grote verschillen, zodat de uitkomst volgens hen in geval van KID zeker niet dezelfde hoeft te zijn.¹⁸ Zo wijzen ze op het feit dat het te dezen niet gaat om inzage in een kinderbeschermingsdossier, maar om inzage in een medisch dossier. Openbaarmaking van de donorgegevens zou stuiten op het beroeps-

geheim van de medische hulpverlener.¹⁹ Het belangrijkste verschil met de gegevens uit het Gaskin-arrest is echter dat de gegevens niet handelen over de vroegste jeugd, maar over de verwekkingswijze en persoonsidentificerende afstammingsgegevens van het KID-kind. Als gevolg van dit verschil speelt in deze gevallen de privacy van zowel de donor als de ouders een grote rol, aldus tegenstanders.²⁰

Zoals reeds aangegeven bij de bespreking van de Valkenhorst-arresten doet het er volgens mij niet toe of het gaat om inzage in een kinderbeschermingsdossier of in afstammingsgegevens. Beide gegevens zijn belangrijk voor de verdere ontwikkeling van het kind, zoals ook erkend door de Hoge Raad in het arrest Valkenhorst II. Volgens mij verliezen de tegenstanders het belang van de KID-kinderen bij het kennen van de afstammingsgegevens te zeer uit het oog en hebben ze te veel oog voor de – overigens te overwinnen – formele beperkingen. Opheffing van het beroepsgeheim van hulpverleners is bijvoorbeeld wat het onderhavige wetsvoorstel in bepaalde gevallen juist wenst te regelen om tegemoet te komen aan het belang van het kind.

Met betrekking tot artikel 7 van het VN-kinderverdrag merken de tegenstanders op dat de uitzonderingsclausule 'voor zover mogelijk' zeer ruim omschreven is. Deze beperking doet zich volgens de memorie van toelichting bij de goedkeuringswet van het verdrag namelijk niet alleen gelden, indien de ouders van het kind volstrekt onbekend zijn, maar ook indien het voor het kind wenselijk wordt geacht geen toegang te krijgen tot zijn afstammingsgegevens. Onderzoek zou moeten aantonen of doorbreking van de anonimiteit van de donor in het belang van het kind is.²¹ Ik ben het met de GPV-fractie eens dat de uitleg van deze beperkingsclausule wel erg ruim is. 'De al dan niet wenselijkheid toegang te verlenen tot afstammingsgegevens bij donorinseminatie kan toch moeilijk vallen onder voor zover mogelijk'.²²

In het arrest Valkenhorst II wordt het recht van het kind op inzage in de afstammingsgegevens met zoveel woorden erkend. De Hoge Raad en de Advocaat-Generaal Koopmans onderscheidde in dit arrest echter uitdrukkelijk de Valkenhorstsituatie van het KID-geval. De Hoge Raad bracht in dit arrest expliciet tot uitdrukking 'dat het te dezen niet gaat om kunstmatige donorinseminatie'.²³ Volgens Koopmans heeft het gebrek aan consensus over afstammingsvoorlichting bij KID meer te maken met de bijzondere kenmerken van KID dan met een opinie over afstammingsvoorlichting in het algemeen.²⁴

13. F.M.E. Slijper en F.C. Verhulst, *Rapport betreffende de onderzoekbaarheid van psychische gevolgen voor KID-kinderen om geen toegang tot hun afstammingsgegevens te hebben*, 1991.

14. Voluit: Wetsvoorstel 'Regels voor de bewaring, het beheer en de verstrekking van de gegevens van donoren en kunstmatige donorinseminatie', Kamerstukken 1992-1994, 23 207.

15. Daarbij denken de bewindslieden blijkens pagina 11 MvT aan belangen van de verzoeker die van psychische of lichamelijke aard zijn. Deze belangen moeten mede duidelijk gemaakt worden met behulp van onderzoek door en verklaringen van bijvoorbeeld een psychiater of een psycholoog, aldus pagina 19 MvA.

16. O.a. de Raad voor het Jeugdbeleid, de Nederlandse Gezinsraad, W.C.E. Hammerstein-Schoonderwoerd, Frieda van Vliet, J. de Ruijter, J. de Boer, L.F.M. Verhey, Paul Vlaardingerbroek, Peter Hoefnagels, J.E. Doek.

17. Kamerstukken II, 1992-1993, 23 207, p. 16-17 MvT; L.E. Kalk-

man-Bogerd in: J.K.M. Gevers e.a., *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Ars Aequi Libri 1994, p. 132.

18. Nationale Raad voor de Volksgezondheid, *Advies Donorgegevens kunstmatige inseminatie*, 1992, p. 17; L.E. Kalkman-Bogerd, 1994, a.w., p. 133.

19. H.J.J. Leenen, *Handboek gezondheidsrecht Deel 1, Rechten van mensen in de gezondheidszorg*, derde druk, Samson H.D. Tjeenk Willink 1994, p. 101.

20. H.J.J. Leenen, 1994, a.w., p. 101; Nationale Raad voor de Volksgezondheid, 1992, a.w., p. 17; A.M.L. Broekhuijsen-Molenaar, *Het wetsvoorstel donorgegevens kunstmatige inseminatie*, FJR 1992, nr. 9, p. 207.

21. Kamerstukken II, 1992-1993, 22 855 (R 1451), nr. 3, p. 18.

22. Kamerstukken II, 1992-1993, 22 855 (R 1451), nr. 4, p. 14.

23. HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, o.w. 3.4.3.

24. HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, conclusie 14. Zie ook: H.J.J.

Bij deze stelling sluit ik mij bij nader inzien aan. Tot de bijzondere kenmerken moeten met name gerekend worden de afhankelijkheid van wensouders van spermadonoren en de geboorte van het kind binnen het gezin. Gezien het feit dat de KID-behandeling gemakkelijk is uit te voeren met vantevoren ingevroren spermacellen kan de behandeling bovendien in grote anonimiteit plaatsvinden.

Het 'zwarte schaap' in deze is echter het inzagerecht van KID-kinderen.

Invoering van het wetsvoorstel zal het risico met zich meebrengen dat het aantal donoren dat zich beschikbaar stelt sterk zal afnemen, waardoor donorschaaarste ontstaat.²⁵ In dat geval zullen vooral alleenstaande vrouwen en lesbische vrouwen door de selectie van wensouders op basis van leefvorm buiten de boot vallen.²⁶ Daarnaast wordt gevreesd voor het ontstaan van een 'zwart-zaad-circuit' (inseminatie binnen het illegale circuit, waar sperma vaak niet gecontroleerd wordt op ziekten²⁷) en voor 'KID-toerisme'. Last but not least wordt gevreesd dat nog meer wensouders dan voorheen²⁸ hun kind niet zullen informeren over de verwekkingswijze uit vrees voor de mogelijk succesvolle zoektocht van het kind naar de spermadonor.²⁹ Deskundigen wijzen echter op het gevaar van het opgroeien in een gezin met een groot familiegeheim. Dit zou schadelijk zijn voor de ontwikkeling van een kind en de behoefte aan kennis over de genetische ouders juist doen toenemen.³⁰

Adoptiekinderen

De bij KID te constateren sfeer van geheimhouding en geslotenheid schijnt ook kenmerkend te zijn geweest voor de adoptiepraktijk in de jaren vijftig en zestig. Door de opkomst van de interlandelijke adoptie, waarbij geheimhouding van de adoptiestatus door het rasverschil meestal onmogelijk is, is deze houding bij de adoptanten veranderd.³¹ In de samenleving bestaat

consensus over de noodzakelijkheid om te streven naar een grote openheid ten aanzien van de adoptiestatus.³² In navolging van de vroegere Centrale adoptieraad geeft het College van advies voor kinderbescherming in het belang van het kind aan de rechter een negatief advies met betrekking tot de toewijzing van het adoptieverzoek, indien het college bemerkt dat bij de toekomstige ouders de bereidheid ontbreekt om het kind omtrent de adoptiestatus in te lichten.³³ De adoptierechter vergewist zich omtrent de naleving van de voorwaarde van inlichting van het kind, alhoewel dit moeilijk realiseerbaar is.³⁴

In Nederland is men bovendien soepel in het verschaffen van toegang tot de adoptiedossiers.³⁵ Vooral bij de interlandelijke adoptie komt het echter vaak voor dat geen afstammingsinformatie bekend is. Dit probeert men zoveel mogelijk te voorkomen. Een instantie die als bemiddelaar optreedt bij interlandelijke adoptie is namelijk verplicht gegevens te verzamelen over het kind voor zijn komst naar Nederland. Dit dient systematisch en zo volledig mogelijk te gebeuren.³⁶ Ook internationaal zijn randvoorwaarden gegeven, teneinde het recht van het kind op zijn identiteit te garanderen. Artikel 7 van het VN-kinderverdrag en artikel 9 van de VN-verklaring inzake pleeggezinplaatsing en interlandelijke adoptie zijn hiervan enige voorbeelden. Daarnaast is het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie³⁷ een belangrijk verdrag in deze. Artikel 30 verplicht namelijk alle staten van herkomst om de in hun bezit zijnde gegevens over de afkomst van het kind, met name over de identiteit van de ouders, te bewaren. Bovendien moeten zij, voor zover de wetgeving van het land dat toestaat, het kind of zijn vertegenwoordiger onder passende begeleiding toegang geven tot deze gegevens.

IVFD- en draagmoederkinderen

Hiervoor zagen we hoe een regeling voor doorbreking van de anonimiteit van spermadonoren voor grote problemen kan zorgen. Daarom lijkt introductie van een dergelijke regeling momenteel niet wenselijk. De neiging kan bestaan om (de niet wenselijkheid van) het inzagerecht van IVFD-kinderen overeenkomstig te beoordelen. IVFD- en KID-kinderen hebben immers

Leenen, 1994, a.w., p. 101.

25. Emancipatieraad, 1993, a.w., p. 20, noot 14 en p. 21; Anneke Heida, *Reageerbuisbevruchting, een taak voor de wetgever?*, NJB 1986, nr. 25, p. 770.

26. Uit onderzoek verricht rond 1991 onder 13 spermabanken blijkt dat minstens 38 procent van deze banken KID niet toepast bij alleenstaande vrouwen en dat slechts 61,5 procent van deze banken lesbische vrouwen behandelt; zie: A.M.L. Broekhuijsen-Molenaar, 1991, a.w., p. 13-14.

27. J.C. Oosterwijk e.a., *Advies medisch-technische aspecten van kunstmatige donorinseminatie*, CBO 1992, p. 21; H.J.J. Leenen, 1994, a.w., p. 99; Emancipatieraad, 1993, a.w., p. 23.

28. Naar schatting wordt slechts vijf procent van de binnen een heterosexuele relatie geboren KID-kinderen door hun ouders ingelicht omtrent hun KID-status. Zie P.B. Bierkens, *Spermadonorschap en geheimhouding*, de Psycholoog 1992, nr. 2 (febr.), p. 58.

29. J.K. de Bruyn, (zie: Emancipatieraad, 1993, a.w., p. 19.); J. Kremer, *Opheffen donoranonimiteit zal spermadonors afschrikken*, NRC Handelsblad 15 september 1992, p. 8; Werkgroep 'Afstamming en donorinseminatie', 1992, a.w.

30. Werkgroep 'Afstamming en Donorinseminatie', 1992, a.w.; J.

Kremer en H.J.J. Leenen, *De anonimiteit van de donor bij kunstmatige inseminatie in historisch perspectief*, Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (NTvG) 1991, nr. 33, p. 1477.

31. F.M.E. Slijper en F.C. Verhulst, 1991, a.w., p. 9.

32. R.A.C. Hoksbergen, *Interlandelijke adoptie*, W.E.J. Tjeenk Willink 1990, p. 1-15. Publikatie van de Rechtskundige Afdeling van het Thijmgenootschap nr. 15.

33. Paul Vlaardingebroek in: Koens e.a., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, W.E.J. Tjeenk Willink 1995, p. 186; Sylvia van de Goor, *Recht op afstammingsvoorlichting, moderne voortplantingstechnieken en het belang van het kind*, Nederlandse Gezinsraad 1988, p. 15.

34. Paul Vlaardingebroek, 1995, a.w., p. 188.

35. Vrz. ARRS 15 september 1993, AB 1994, 74; J.H.A. van Loon, *Interlandelijke adoptie*, W.E.J. Tjeenk Willink 1990, p. 49-50. Publikatie van de Rechtskundige Afdeling van het Thijmgenootschap nr. 15; Kamerstukken II, 1992-1993, 22 855 (R1451), nr. 3, p. 18.

36. J.H.A. van Loon, 1990, a.w., p. 50.

37. Tractatenblad 1993, 197.

gemeen dat hun bestaan afhankelijk is van gametendonoren en dat ze binnen het gezin geboren worden. Deze gedachtengang gaat echter voorbij aan belangrijke verschillen tussen IVFD en KID. Eiceldonatie ten behoeve van IVF vindt namelijk vanwege de ingrijpendheid van de eicelpunctie en de afwezigheid van een geschikte bewaartechniek van eicellen – anders dan bij KID – op kleine schaal en in familieverhoudingen of tussen vriendinnen plaats.³⁸ De afhankelijkheid van bekende eiceldonoren en de complexiteit van de ingreep nemen de bij KID geconstateerde risico's grotendeels weg. Dezelfde afhankelijkheid van bekende donoren neemt overigens ook grotendeels het belang van de vraag naar het recht op afstammingsgegevens bij deze groep kinderen weg. De meeste IVFD-kinderen zijn reeds daardoor immers reeds op de hoogte van de identiteit van de genetische moeder.

In zoverre vertoont IVFD meer gelijkenissen met draagmoederschap dan met KID. Door het in artikel 151b Sr neergelegd verbod op commercieel draagmoederschap en doordat het aangaan van een draagmoedercontract zeer ingrijpend is, vindt draagmoederschap slechts op kleine schaal en in familieverhoudingen en tussen vriendinnen plaats. Anonimiteit is door dit laatste moeilijk in stand te houden. De mogelijkheid tot handhaving van de anonimiteit wordt bovendien beperkt doordat het kind door raadpleging van het adoptiedossier of het geboortenregister kan achterhalen wie zijn geboortemoeder is. Naar de huidige stand van de wetgeving is eiceldonatie in combinatie met draagmoederschap niet mogelijk³⁹, zodat de draagmoeder ook altijd de genetische moeder is. Als reactie op het begin maart 1997 verschenen advies van de Gezondheidsraad deelde minister Borst van Volksgezondheid de Tweede Kamer echter mede dat ze eiceldonatie door wensmoeders ten behoeve van draagmoederschap niet langer wil verbieden. Al met al is en blijft het vraagstuk naar het recht op afstammingsgegevens ook voor draagmoederkinderen van gering belang.

Conclusie

Uit het voorgaande blijkt mijns inziens dat het recht op afstammingsgegevens over het algemeen wenselijk is en op grond van de besproken arresten en verdragsbepalingen zelfs aanwezig is, zij het dat het recht moet worden afgewogen tegen andere beschermde belan-

gen. Het 'zwarte schaap' in deze is echter het inzage-recht van KID-kinderen. Erkenning van het recht op afstammingsgegevens van KID-kinderen blijkt op problemen te stuiten. Dit heeft de moeizame behandeling van het wetsvoorstel Donorgegevens kunstmatige inseminatie duidelijk gemaakt. De verwachting dat ouders meer dan nu de KID-status gaan verzwijgen en de verwachte afname van het aantal donoren, gecombineerd met de opkomst van een 'zwart-zaad-circuit' en KID-toerisme, vormen daarbij de grootste struikelblokken. Mijns inziens is invoering van het wetsvoorstel pas mogelijk, zodra zich een mentaliteitsverandering onder wensouders en donoren heeft afgetekend. Doordat onder ouders momenteel de gedachte heerst dat een kind vooral niet in aanraking mag komen met de donor, zal spoedige invoering van het wetsvoorstel leiden tot een grotere geheimhouding omtrent de status van het kind en tot het aangrijpen van andere mogelijkheden waarbij de anonimiteit wel gegarandeerd wordt. Een verplichte voorlichting, gegeven door spermabanken aan wensouders voordat de KID-behandeling wordt uitgevoerd, zou misschien een oplossing kunnen bieden. De ouders zullen dan gewezen moeten worden op het feit dat een spermadonor geen omgangsrecht met het kind kan afdwingen⁴⁰, zodat een open houding tegenover het kind een stimulans krijgt. Belangrijk is dat de ouders daarbij ook gewezen worden op de schadelijke gevolgen van geheimhouding van de status voor het kind. Bovendien moeten de ouders geattendeerd worden op de nadelige gevolgen van het 'zwart-zaad-circuit'.

Verder moet het taboe rondom KID doorbroken worden, zodat het de gewoonste zaak van de wereld wordt om een KID-kind te krijgen en te zijn. Actief overheidsoptreden in de vorm van publieksvoorlichting zou dit kunnen bewerkstelligen. Deze publieksvoorlichting zou eveneens gericht kunnen worden op het aanpakken van het probleem van de donorschaarste. Dit is mogelijk door potentiële spermadonoren te wijzen op het feit dat ze niet onderhoudsplichtig zijn⁴¹ en dat het kind geen omgangsregeling met de vader kan afdwingen.⁴²

Door naast deze maatregelen het gebruik van het nu reeds in enkele ziekenhuizen gehanteerde twee-loket-systeem⁴³ in te voeren, zou geleidelijk een sfeer geschapen kunnen worden waarin de tijd rijp is voor invoering van een algemeen recht op afstammingsgegevens.

38. Kamerstukken II, 1992-1993, 23 207, p. 2 MvT en 1993-1994, 23 207, p. 1 MvA.

39. Planningsbesluit IVF, Staatscourant 1989, 146, regelingnummer 315659, sub II.B.8, p. 4.

40. HR 26 januari 1990, NJ 1990, 630, o.w. 3.2-3.4.

41. Kamerstukken II, 1992-1993, 23 207, p. 17-18 MvT en Kamerstukken II, 1993-1994, 23 207, p. 30 MvA.

42. HR 22 december 1995, NJ 1996, 418.

43. Dit systeem houdt in dat zowel de wensouders als de donoren kunnen kiezen voor een KID-behandeling, waarbij de anonimiteit van de donor gehandhaafd blijft (loket A = Anonieme donor) of waarbij de identiteit van de donor voor het kind bij het bereiken van een bepaalde leeftijd ter beschikking komt (loket B = Bekende donor).